

Kosovo och det imperiella kriget

- En konfliktanalys utifrån Michael Hardt och Antonio Negris
teorier om imperiet

Andreas Kotsambouikidis
Johan Lehmann

Abstract

NATOs bombningar av Serbien 1999 och den efterföljande post-konfliktuella situationen i Kosovo utgör denna uppsats huvudsakliga fokus. Syftet är att förstå konflikten och dess aktörer utifrån teorierna om Imperiet, som lagts fram av statsvetarna Michael Hardt och Antonio Negri i böckerna *Imperiet*(2003), *Multituden*(2007) och *Commonwealth*(2009). Författarnas idé om Imperiet är ett försök att begreppsliggöra en ny global, postmodern situation där nationalstaternas suveränitet har ersatts av en ny, global form av makt. Inom detta teoretiska perspektiv finns en rad centrala begrepp, utifrån vilka vi analyserat konflikten. Dessa begrepp är *suveränitet*, *legitimt våld*, *undantagstillstånd* och *biomakt*. Genom vår analys har vi nått en djupare förståelse för hur den imperiella maktlogiken på ett paradigmatiskt sätt ytrar sig i Kosovokonflikten.

Nyckelord: imperiet, Kosovo, suveränitet, legitimt våld, undantagstillstånd, biomakt.

Antal ord:

9600

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställning	1
1.2 Teoretiskt ramverk.....	2
1.3 Metod och material.....	4
1.4 Uppsatsplan	5
2 Konfliktens aktörer och händelseförlopp	6
2.1 Aktörer.....	6
2.2 Händelseförlopp.....	6
2.2.1 Post-konflikt	8
3 Analys av konflikten	10
3.1 Imperiets konstitution.....	10
3.2 Imperiets suveränitet i Kosovo	11
3.2.1 Imperiets trefaldiga imperativ	13
3.3 Legitimt våld i Kosovo	15
3.4 NATO:s attack utifrån idén om undantagstillståndet	18
3.5 Biomakt i Kosovo.....	20
4 Sammanfattande slutsatser	23
5 Referenser	24

1 Inledning

Sedan början av 1990-talet har frågan huruvida och till vilken grad stater och internationella organisationer bör ingripa i andra länders inomstatliga konflikter varit ett av de mest debatterade ämnena inom internationell politik. Ofta söker statsvetare och journalister svar på varför en aktör valde att intervensera i en konflikt genom att utgå från konceptet ”humanitär intervention”, vilket innebär att man med militära medel försvarar en befolkning från brott mot deras mänskliga rättigheter. Det har emellertid rests kritik dels mot att detta inte är ett legitimt sätt att negligera en annan stats suveränitet och dels att det inte räcker för att förstå varför stater och organisationer faktiskt intervenserar. Möjligheten att det utöver humanitära skäl också finns andra bakomliggande intressen till att exempelvis FN, NATO och USA blandar sig i väpnade konflikter i utlandet diskuteras följaktligen i stigande grad.

Ett fall som definitivt bidragit till att belysa sådana kritiska frågeställningar är Kosovokonflikten och de interventioner som gjordes av NATO och senare FN 1999. Fallet är ett tydligt exempel på hur en inomstatlig konflikt leder till att två mellanstatliga organisationer väljer att undergräva en stats, Serbiens, suveränitet genom att placera militär och civil personal inom denna stats territorium. Vidare visar fallet på en annan intressant aspekt av militära interventioner, nämligen vad som händer efter det att den ursprungliga konflikten har avslutats och situationen börjar stabiliseras. NATO och FNs agerande i denna konflikt har kritiserats, både vad det gäller skälen till själva interventionen samt hur de har behandlat efterspelet. Frågorna om varför de gick till väga som de gjorde är således många.

1.1 Syfte och frågeställning

Denna uppsats fokus kommer ligga på den militära intervention som genomfördes i Kosovo av NATO 1999, samt den fredsbevarande insats som FN utförde postkonfliktuellt. Vårt *syfte* är att utifrån vald teori om krig och konflikt försöka förstå de mekanismer som ligger bakom att NATO och senare FN valde att intervensera i Kosovokonflikten. En utgångspunkt för vår uppsats är att vi inte separerar den initiala interventionen från den situation som senare utvecklats i regionen. Istället förstår vi bombningarna som utfördes av NATO och den postkonfliktuella administrationen av området som aspekter av samma maktlogik. Utifrån detta synsätt tror vi även att man kan nå förståelse för varför interventioner sker i liknande fall världen över. Märk väl att uppsatsen inte ämnar motbevisa de teorier som hävdar att interventioner görs av humanitära skäl - istället är syftet att belysa

att detta är mångfacetterat fenomen som inte kan förstås endast utifrån sådana skäl. Vår *frågeställning* lyder:

Hur kan vi förstå NATOs och senare FNs intervention i Kosovokonflikten?

Med intervention i denna mening åsyftas både den initiala militära insats som leddes av NATO och den efterföljande FN-ledda civila insatsen UNMIK.

1.2 Teoretiskt ramverk

Michael Hardt och Antonio Negris bok ”*Empire*” väckte stor uppmärksamhet inom akademiska kretsar när den gavs ut år 2000 (originalspråk). Samarbetet mellan de båda författarna, Hardt med bakgrund inom litteraturvetenskap och Negri inom statsvetenskap och filosofi, har i ”*Empire*”, ”*Multitude*” och ”*Commonwealth*” resulterat i teorier om en ny global maktstruktur som spritt sig från universitetens akademiska kontext till aktivister inom olika sociala rörelser, exempelvis den sk antiglobaliseringsrörelsen.

Hardt och Negri identifierar i ”*Empire*” ett nytt globalt tillstånd som måste förstås i övergången från moderniteten till det postmoderna samhället. I det postmoderna globala samhället har de olika nationalstaternas suveränitet upphört. Det betyder emellertid inte att suveräniteten som sådan har minskat - den har bara antagit en ny form. Den nya suveräniteten består i olika nationella och övernationella organismer som samlas under en enda maktlogik. Inom denna maktlogik kan man finna en nationalstat som t ex USA men också internationella organisationer som FN och NATO, NGO:s samt internationella finansinstitut som IMF. Denna nya maktstruktur och ordning benämner Hardt och Negri som Imperiet. Det imperiella tillståndet skiljer sig kvalitativt från det imperialistiska i det avseendet att de tidigare imperialistiska projekten leddes av suveräna stater med nationella intressen. Idag kan man inte förstå konflikter, interventioner och det generella krigstillståndet i världen med samma begreppsapparat som man förstod den moderna imperialismen (Hardt - Negri 2003 s.12-13).

I stället måste det globala politiska tillståndet i världen förstås utifrån en brytning eller diskontinuitet med det moderna paradigmet. Begrepp såsom *folk*, *nation* och *statsuveränitet*, som alla var centrala i begreppsliggörandet av moderniteten är inte på samma sätt användbara i förståelsen av det postmoderna och imperiella tillståndet. Denna paradigmatiska brytning med moderniteten tar sig uttryck i en serie fenomen, som inbegriper både arbetets omvandling, förändringen inom själva suveränitetsbegreppet och de ekonomiska processernas globalisering. Arbetets omvandling definieras av Hardt och Negri som övergången till det immateriella arbetets hegemoni inom produktionsprocessen, ibland beskrivet som övergången till den post-industriella produktionen. I det post-industriella samhället bygger produktionen i mycket högre grad än tidigare på immateriella faktorer som kommunikation, information, symboler och kreativitet. Ett annat fenomen som ska förstås i övergången till postmoderniteten

är som tidigare nämnt den suveräna nationalstatens succesiva undergrävande, och den nya formen för suveränitet som uppkommer i imperiets globala tillstånd. Denna nya form för suveränitet ska beskrivas och utvecklas senare i denna uppsats(Hardt - Negri 2008, s 20-25)

Det nya tillståndet kräver också en förändrad förståelse för hur makten utövas och distribueras globalt. Inom internationella relationer kan man utifrån begrepp som unilateralism och hegemoni förstå makten som förlagd till exempelvis USA. I Imperiet kan dock ingen nationalstat utgöra det enda maktcentret. Makten kan i själva verket inte förstås som förlagd till vissa platser, även om man kan urskilja förekomsten av privilegierade positioner. Istället är makten utspridd i ett globalt nätverk av mikromakter, där fiender till den nya världsordningen ständigt måste slås ner och bekämpas. I detta nätverk kan man dock identifiera ett antal noder som innehar viktiga positioner inom nätverket. USA utgör ett sådant exempel.(Hardt - Negri 2003 s.13-14)

I den imperiella kontexten ska man således förstå kriget som främst en polisiär verksamhet, snarare än en kamp mellan olika nationella intressen, som det traditionellt varit. Det polisiära kriget har alltså som uppgift slå ner fiender mot den imperiella ordningen, en ordning som upprätthålls genom ett nätverk av finansiella, juridiska, sociala och militära organ. En indikation på krigets nya karaktär är policyskiftet från ”försvar” till ”säkerhet”, lanserat av den amerikanska regeringen. Medan försvar till störst del handlar om att reagera på yttre hot, handlar säkerhet snarare om ett konstituerande förhållningssätt, båda inom landet och i resten av världen. Det handlar alltså om att ständigt konstituera och forma omgivningen i enlighet med den imperiella maktlogiken, genom bland annat polisiära och militära aktioner(Hardt - Negri, 2007 s.40-41)

Sammankopplad med frågan om det nya krigets födelse, är frågan om legitimt våld i en global kontext. De dominerande statsvetenskapliga strömningarna förenas i sin syn på våldsmonopolet som förlagt till staten. Under andra delen av 1900-talet började dock staten som en legitim vålds användare att ifrågasättas. Denna syn ifrågasattes alltmer av uppkomna diskurser kring folkrätten och universella mänskliga rättigheter. Interventioner och de ovan nämnda diskurser som de ofta legitimeras med, är alltså en del av en process där nationalstatens suveränitet och legitimitet som vålds användare succesivt undergrävs(Hardt - Negri 2007 s.48-50).

Denna nya situation adresserar emellertid en rad frågor: Om inte staten a priori har rätt till vålds användning, vad är då legitimt våld idag? Är tortyren av fångar på Guantamobasen lika legitimt som exempelvis den serbiska regeringens övergrepp på delar av sin befolkning? I denna nya kontext blir användandet av till exempel begreppet terrorism ett sätt att undergräva legitimiteten hos det våld som inte ur den dominerande diskursens synpunkt är önskvärt. Medan den äldre folkrätten enligt Hardt och Negri byggde på erkännandet av den nationella suveräniteten och folkens lika rättigheter tenderar den nya imperiella rättsprinciperna att etablera en övernationell rättspraxis. Ser man exempelvis på de rättsprocesser som inleddes i den Internationella tribunalen för krigsförbrytelser i forna Jugoslavien mot Slobodan Milosevic, kan man konstatera att de anklagelser han ställdes inför inte hade att göra med huruvida han bröt mot

det juridiska ramverk i vilket han själv agerade- alltså den jugoslaviska statens nationella lagar. Istället handlade anklagelserna om brott mot mänskligheten. Detta signalerar ett skifte, från en bortdöende folkrätt till en ny form av global och imperiell rättsprincip(Hardt - Negri 2007 s.50-52).

1.3 Metod och material

I följande uppsats kommer Kosovokonflikten utgöra vår fallstudie. Vi tror att NATOs bombningar av Serbien och den efterföljande interventionen i Kosovo utgör ett paradigmiskt exempel som kan hjälpa oss förstå och belysa ett delvis nytt tillstånd i världen. Detta är den främsta bakgrunden till varför vi valt att titta på den nämnda konflikten. I vårt arbete kommer vi främst att gå kvalitativt tillväga. Det innebär i det här fallet att vi kommer att läsa Kosovokonflikten utifrån det teoretiska ramverk som presenterats. Mer specifikt kommer vi att försöka förstå och tolka NATO och senare FNs agerande och närvaro i Kosovo/Serbien utifrån ett antal begrepp i Hardt och Negris teori om Imperiet. Vår operationalisering innebär således att vi försöker läsa och förstå viktiga skeenden och fenomen i Kosovokonflikten utifrån centrala begrepp i Hardt och Negris teorier. De begrepp vi kommer att fokusera på är *suveränitet*, *legitimt våld*, *undantagstillstånd* och *biomakt*.

Den kvalitativa metod som vi använder innebär att vi rör oss bort från den positivistiska epistemologin och metodologin. Vi kommer alltså inte att förstå konflikten i termer av t ex kausalitet och förklaringsfaktorer. Istället kommer vi att försöka läsa den i en kontext och ett uttryck för vad Hardt och Negri kallar en global imperiell verklighet. Det material som vi använder i arbetet är böckerna *Imperiet* (2003) och *Multituden* (2007) och *Commonwealth* (2009), som således utgör den teoretiska grund vi utgår ifrån. Om dessa böcker kan man givetvis inte tala om i termer av objektivitet och liknande, eftersom de inte främst är empiriska. Snarare är de konstruktivistiska i det avseendet att de försöker bygga nya teorier om krig och politik i en globaliserad värld.

Vi kommer även använda ett antal böcker som behandlar Kosovokonflikten utifrån mer empiriska utgångspunkter. Två av dessa, ”Kosovo under FN-styre” av Jonas Nilsson samt ”Kosovo – vägen till avhängighet” av Jens Stilhoff Sörensen, är utgivna av skriftserien *Världspolitiska dagsfrågor* genom *Utrikespolitiska institutet*. Den förstnämnda fokuserar på den post-konfliktuella situationen i Kosovo och fokuserar på hur FN-styret fungerade i praktiken, medan den senare redogör mer utförligt för hela Kosovokonflikten. Det står i böckerna att ”utrikespolitiska institutet har till uppgift att främja intresse för kunskap om utrikespolitiska frågor” samt att det är författarna själva som ansvarar för vad som publiceras, institutet tar inte ställning i frågorna. (Sörensen, 2008, s.1). Eftersom konflikten är så pass aktuell och i många fall kan vara känslig kan författarnas egna ställningstaganden givetvis påverka fakturvalet. Författarna är dock båda erkända forskare vid välkända institut och har därför troligtvis utsatts för den granskning som i vanlig ordning sker i samband med publicering av akademiska

texter. Dessutom använder vi främst dessa texter för att beskriva själva händelseförloppet, inte som verktyg för själva analysen. Detsamma gäller boken "Kosovo – what everyone needs to know" av Tim Judah samt artiklarna av forskarna Chuka Euka och Alexandra Gheciu vi använt oss av.

1.4 Uppsatsplan

Följande uppsats kommer att disponeras genom ett inledande kapitel som empiriskt behandlar konflikten i Kosovo. Kapitlet kommer att inledas med en överblick och presentation av relevanta aktörer i konflikten. Detta för att underlätta läsningen av händelseförloppets olika skeenden som kommer därefter. Händelseförloppet delas upp i en del som kort behandlar bakgrunden till konflikten, sedan en del som beskriver NATOs bombningar och upptakten till beslutet. Detta följs sedan upp av en del som behandlar den post-konfliktuella situationen i området under FNs fredsbevarande administration.

Detta mer empiriska kapitel följs sedan upp av en analyserande del, där vi läser och förstår konfliktens skeenden utifrån våra valda begrepp. Det första underkapitlet beskriver kort den imperiella suveränitetskroppens konstitution, som är en klagörande och nödvändig del för fortsatt läsning och förståelse av Imperiets funktion och uppbyggnad.

I nästa underkapitel beskrivs övergången från den moderna formen av *suveränitet* till den nuvarande, och sätter detta i samband med konflikten. Detta följs sedan upp av tre delar som i följd behandlar de återstående tre av våra fyra centrala begrepp, nämligen *legitimt våld*, *undantagstillstånd* och slutligen *biomakt*. Uppsatsen avslutas med en sammanfattande diskussion där vi knyter ihop våra begrepp och återgår till en högre och mer abstrakt nivå, där vi diskuterar vårt syfte och resultat, och de möjliga implikationerna av detsamma.

2 Konfliktens aktörer och händelseförlopp

2.1 Aktörer

UCK: *Ushtria Clirimtare e Kosovës* ('Kosovas befrielsearmé'), kosovoalbansk politisk och militär organisation, förmodligen grundad 1993 som underjordisk gerillagrupp. (NE)

NATO: *North Atlantic Treaty Organisation*, Atlantpaktens organisation. För närvarande (2014) är 28 stater medlemmar i NATO. I paktens stadganden stadgas att en organisation skall byggas upp för att främja dessa staters säkerhetsintressen. Organisationen är engagerad i olika fredsbevarande operationer i flera världsdelar. (NE)

KFOR: *Kosovo Force*, den NATO-ledda internationella fredsstyrkan i Kosovo. (NE)

UNMIK: *United Nations Mission in Kosovo*, Den FN-styrda civila administrationen, skulle fokusera på administration, återuppbyggnad, humanitär hjälp samt institutionsuppbyggnad i Kosovo. Som ledare för UNMIK utsågs av FNs generalsekreterare en SRSG (Special Representative of the United Nations Secretary General). (Nilsson, 2004, s.9)

2.2 Händelseförlopp

Regionen Kosovo, belägen på Balkanhalvön, var sedan första världskrigets slut en del av Jugoslavien. Närmare bestämt var Kosovo, med en dominerade albansk befolkning (ca 90%), en autonom provins med stor självbestämmanderätt och långtgående självstyre inom delrepubliken Serbien. När Slobodan Milošević tillträdde som president av Serbien 1989 förändrades emellertid Kosovos status då provinsen degraderades till en status som i praktiken var lägre än de serbiska kommunerna. (Nilsson, 2004, s.4f). Dessutom infördes lagar som var direkt diskriminerande mot den albanska befolkningen i regionen – kosovoalbanerna.

Detta ledde till spänningar folkgrupperna emellan. En majoritet av kosovoalbanerna förespråkade självständighet från Serbien, medan serberna med Milosevic i spetsen såg Kosovo som en symboliskt viktig region. Detta utnyttjades av Milosevic för att väcka Serbernas nationalistiska anda. (Nilsson, 2004, s. 4ff).

1997 började upptrappningen till en konflikt realiseras då det offentliggjordes att en militant Kosovoalbansk befrielsearmé, UCK, hade bildats. Denna gruppering började föra gerillakrig mot serbisk polis och militär, och framstod mer och mer som ett seriöst alternativ till den fredliga albanska motståndsrörelsen. Då konflikten trappades upp och intensifierades ansåg det internationella samfundet att man var tvungen att göra någonting. NATO hotade Milosevic och Serbien med bombningar om de inte retirerade från Kosovo, vilket ledde till att stora delar av de serbiska trupperna drog sig tillbaka. Dessutom skickades inspektörer från OSSE, organisationen för säkerhet och samarbete i Europa in för att övervaka att denna överenskommelse faktiskt följdes. UCK utnyttjade situationen genom att vara aggressiva och stärka sin ställning i området. Detta gjorde att konflikten trappades upp än mer och stridigheter fortsatte mellan de båda parterna, vilket gjorde att det internationella samfundet kände sig tvungna att reagera igen. (Nilsson, 2004, s. 7).

I januari 1999 togs således initiativ till förhandlingar för att stabilisera situationen i Kosovo. Förhandlingarna, som skulle äga rum i Rambouillet utanför Paris, initierades genom ett förslag från Tyskland. Formen och innehållet för sammankomsten avgjordes dock av USA, som i praktiken framförde ett ultimatum, snarare än öppna upp för diskussion och kompromisser. Eftersom serberna och till en början inte heller kosovoalbanerna, representerade främst av UCK-ledaren Hashim Thaqi, kunde skriva under ett sådant avtal gjordes några ändringar som resulterade i ett andra utkast. (Sörensen, 2008, s. 35) Detta dokument som presenterades för den serbiska delegationen innebar att NATO med USA i spetsen skulle genomföra en ockupation av Serbien. NATO -trupperna skulle också erhålla djupgående maktbefogenheter, och den jugoslaviska nationella lagen skulle inte längre gälla. Bland annat skulle trupperna ha befogenhet att fritt gripa och frihetsberöva människor, samtidigt som de skulle inneha full brottsimmunitet(Sörensen, 2008, s. 35f).

Villkoren som lades fram accepterades inte av den serbiska delegationen, och några framgångar i förhandlingarna nåddes aldrig. Istället valde Serbien ett annat tillvägagångssätt. Efter det att man först alltså vägrat gå med på villkoren, lanserades en offensiv av Milosevic-regimen under våren 1999. Vissa hävdar att denna stora serbiska militära aktion syftade till att etniskt rensa provinsen från kosovoalbaner, och man räknar med att upp till 800 000 människor tvingades fly sina hem. Hela regionen med grannländerna Albanien och Makedonien påverkades i stor grad av detta och hela området riskerade att destabiliseras(Nilsson, 2004, s.7f).

För USA och NATO var det uppenbart att ett militärt ingripande i Serbien inte skulle sanktioneras av FNs säkerhetsråd. Ändå valde man i mars samma år att, i strid mot internationell rätt, att inleda ett bombanfall mot Serbien. Centrala institutioner, såsom sjukhus och el- och vattenverk slogs ut, och hundratals civila

offer blev resultatet av den flera veckor långa attacken. I hopp om att vinna folkligt stöd för bombningarna initierade NATO en omfattande propagandakampanj med huvudbudskapet att Serbien utförde en planerad etnisk rensning av kosovoalbaner. Ledande västerländska politiker hänvisade bland annat till hemliga underrättelser om en sådan plan, vilket i efterhand har visat sig vara ren propaganda(Sörensen, 2008, s. 36).

Då bombningarna inte fick stopp på konflikten blev det uppenbart att man var tvungen att starta nya förhandlingar för att komma ur den krissituation som skapats. Därför gjorde man upp ett nytt, omgjort Ramboulliet-dokument där alla krav på NATO-ockupation av Serbien tagits bort och fokus var nu endast på Kosovo. FN-styrkor skulle kontrollera provinsen och för att garantera säkerheten för den serbiska minoriteten i området skulle Ryssland utgöra en betydande del av insatsen. Milosevic valde att acceptera dessa villkor, vilket ledde till att NATO nu fick tillträde till Kosovo samt upphörde med sina bombningar. Provinsen blev ett FN-protectorat den 10 juni 1999 under säkerhetsrådsresolution 1244 samtidigt som NATO gick in med ca 50 000 soldater för att försäkra sig om kontroll över hela området. Serbien hade i praktiken inte längre någon kontroll över Kosovo, även om provinsen fortfarande tillhörde landet rent juridiskt (Sörensen, 2008, 37f).

2.2.1 Post-konflikt

Efter fredsavtalet slutits kom den internationella närvaron att i hög grad prägla Kosovo. FN-resolutionen hade öppnat upp för både civil närvaro under ledning av FN och en militär sådan, KFOR, under ledning av NATO. KFOR bestod även av soldater från länder, däribland Sverige, som inte var NATO-medlemmar. En central del i fredsavtalet var att båda de icke-internationella parterna i konflikten; de serbiska och jugoslaviska styrkorna å ena sidan, och de kosovoalbanska (UCK) å andra sidan, skulle upphöra med alla stridigheter samt avväpnas. Till följd av detta omvandlades UCK till en institution för civilförsvaret under namnet TMK, Kosovos skyddskår, vilket av många kosovoalbaner emellertid ses som ett framtida självständigt Kosovos potentiella armé. Denna avväpning gjorde möjligtvis den internationella militära närvaron än mer påtaglig och dominerande(Nilsson, 2004, s. 8).

Första prioritet för UNMIK var, utöver själva det fysiska återuppbyggandet av en förstörd provins, att återställa lag och ordning. Dessutom ville man få grundläggande funktioner i samhället att åter fungera, samt skapa lokala strukturer för självbestämmande i strävan att kunna anordna demokratiska val. Framtiden för Kosovo var i detta läge väldigt oviss, vilket FN-resolutionen bidrog till med sin tvetydighet gällande provinsens framtida styre. I resolutionen bekräftades nämligen Jugoslaviens territoriella integritet och suveränitet, samtidigt som de krav på Kosovos självbestämmande och ”substansiella självständighet” som tidigare rests, upprepades. Resultatet av en sådan kompromiss mellan två helt kontrasterande krafter blev en politisk obegriplighet som inte svarade på den

grundläggande frågan i konflikten: ska Kosovo bli självständigt eller inte(Nilsson, 2004, s. 9f)

Ett internationellt styre var nu i vilket fall upprättat i Kosovo, ett styre som av FN:s säkerhetsråd alltså tilldelades en mängd tunga arbetsuppgifter samt skulle ansvara för ett beslutsfattande med betydande konsekvenser för Kosovos framtid. Dessutom stod det i resolutionen att UNMIK skulle styra Kosovo på obestämd tid. Med så mycket ansvar gavs UNMIK i allmänhet och SRSGn i synnerhet också långtgående maktbefogenheter av säkerhetsrådet. All verkställande makt, allt lagstiftande, administrationen av hela rättsväsendet, makten att tillsätta och avskeda anställda inom offentlig sektor samt administrationen av all egendom i Kosovo hamnade hos UNMIK och i förlängningen hos SRSGn. Således blev denna person otroligt dominerande inom Kosovos politiska liv, och var den som i praktiken använde de maktbefogenheter som det internationella styret givits. Likande befogenheter på kommunal nivå fick även de internationella administratörer som tillsattes i Kosovos kommuner. Massvis med personal från hela världen rekryterades till UNMIK och tillsattes poster på alla nivåer i samhället. Resultatet av detta blev att en egen samhällsgrupp, av lokalbefolkningen benämnda ”de internationella”, bildades i provinsen som utgjordes av det stora antalet UNMIK-personal i kombination med personal från de militära styrkorna samt andra internationella organisationer. Denna grupp åtnjuter högre social och ekonomisk status än lokalbefolkningen – de har i praktiken blivit en privilegierad, styrande överklass i Kosovo(Nilsson, 2004, s. 11).

Även efter det att lokala institutioner så som parlament, regering och president, bildades i provinsen behöll UNMIK centrala maktbefogenheter. 2004 bestämde UNMIK och SRSGn fortfarande över till exempel budget, polis- och rättsväsen samt Kosovos förhållande till andra stater. De hade dessutom dels makten att upplösa parlamentet och dels att ändra beslut tagna av lokala institutioner, inklusive domstolarna. Denna makt låg alltså främst hos SRSGn, vilket gjorde dennes befogenheter starkare än vad någon president eller premiärminister i världen har. Till följd av detta skapades det en spänning mellan den internationella närvaron och det lokala styret. Det internationella samfundet hävdade att Kosovo inte är moget för att kunna lämnas över till de lokala ledarna, medan dessa å andra sidan skyller sin handlingsförklaring på den internationella närvaron. 2004, 5 år efter det att NATO valde att intervensera i Kosovokonflikten, rådde det fortfarande stora oklarheter kring maktförhållandet i provinsen(Nilsson, 2004, s. 12f).

3 Analys av konflikten

3.1 Imperiets konstitution

Som nämnts förstår vi Hardt och Negris begrepp om Imperiet som en maktstruktur som i nätverksform distribueras och utövas i den globaliserade världen. Denna nya maktlogik uppkommer i en tid då moderniteten med dess suveränitets- och maktformer håller på att upplösas till förmån för vad man i brist på andra beteckningar kan kalla postmoderniteten. Som Hardt och Negri själva formulerar sker:

...övergången till imperiet i den moderna suveränitetens skymning. Till skillnad från imperialismen upprättar imperiet inga territoriella maktcentra och litar inte heller till några bestämda gränser eller murar. Det är en decentraliserad och deterritorialisera d maktapparat som undan för införlivar hela den globala sfären inom sina öppna, expanderade gränser (Hardt - Negri 2003 s. 12)

Det innebär emellertid inte att det skulle vara omöjlig att identifiera hur och genom vad den globala makten utövas. Hardt och Negri menar att man kan förstå den globala maktformen som en pyramidformad struktur, som konstitueras av en mängd olika organ och institutioner, med de mest inflytelserika i toppen. Längst upp kan man finna USA, som innehar en hegemonisk roll i nätverket, främst i termer av utövandet av den globala våldsutövningen. I skiktet under kan man finna ett antal stater som tillsammans kan reglera det globala ekonomiska utbytet i världen i form av diverse ekonomiska makt- och styrmedel. Dessa sammankopplas genom olika finansiella organ såsom t ex G7. Längre ner finner man de globala kapitalistiska bolagen och de processer av kapital- och teknologiflöden som deras rörelser innebär, direkt beroende av de politiska beslut som tas de övre skikten av pyramiden. I det nedersta skiktet av pyramiden finner man folkliga representationer av olika slag, såsom mindre mäktiga nationalstater men även organisationer såsom NGO:s(Hardt - Negri 2003 s.261-263)

Denna grovt skisserade figur kan hjälpa oss förstå dagens globala maktstrukturer och hierarkier. Det blir tydligt att makten inte enbart utövas genom exempelvis USA:s militära överlägsenhet, utan snarare genom en kombination av politiska, sociala, militära, finansiella organ. Kort sagt, det som av Hardt och Negri benämns som biomakt. Biomakt ska här förstås som makten över alla aspekter av det mänskliga livet, från uppställandet av yttre begränsningar, till formandet och reglerandet av subjektiviteter och kommer att behandlas senare i denna uppsats(Hardt - Negri 2003 s. 35).

3.2 Imperiets suveränitet i Kosovo

Grundläggande för Hardt & Negris teori är, som nämnts tidigare, att suveräniteten har antagit en ny form i dagens globala värld. Denna nya suveränitetsform benämner de imperiet. För att förstå NATO och FNs agerande i kosovokonflikten utifrån denna teori, är det därför viktigt att närmare belysa beståndsdelarna i detta suveränitetsbegrepp och deras kopplingar till fallet.

Den postmoderna synen på suveränitet, vilken är den Hardt & Negri utvecklar, skiljer sig på många sätt från den moderna. I det moderna tänkandet om begreppet är en grundläggande utgångspunkt att en stat och dess suveränitet kan förstås i relationen mellan en ”insida” och en ”utsida”. Denna tankegång kan förstås i förhållande till en stats territorium. I allmänhet har suveräniteten i dess moderna form nämligen begreppsliggjorts som relationen mellan en stats territorium (insida) och de geografiska landmassorna utanför territoriet (utsida). De tidiga moderna samhällsteoretikerna, bland andra Rousseau och Hobbes, betraktade samhällsordningen som en avgränsad inre plats i kontrast till naturens yttre rum. Hardt & Negri hävdar emellertid att när samhället nu går från det moderna till det postmoderna, mot den imperiella samhällsordningen, så krymper detta gap mellan insida och utsida. Det finns inte längre någon utsida, istället har denna moderna dikotomi ersatts av ett postmodernt tillstånd där tidigare gränser har upplösts: “den moderna dialektiken mellan insida och utsida har ersatts av ett spel mellan grader och intensiteter” (Hardt – Negri, 2003, s. 163). Om stater alltså inte längre betraktas i termer av territoriell insida och utsida, är det logiskt att de nationella intressena också förändras. Exempelvis påverkas krig och konflikter troligtvis av denna nya form av suveränitet, speciellt i frågan om utifrån vilka motiv aktörer väljer att delta i dem.

Hardt & Negri menar nämligen att det inte heller finns någon utsida i militär mening. De vidareutvecklar sitt suveränitetsbegrepp inom ramen för internationella konflikter genom att ta hjälp av Francis Fukuyamas idéer om att den nuvarande historiska övergången kan förstås som historiens slut. Detta ska tolkas, menar de, som att de stora krigen och konflikternas tid är förbi, vilket har att göra med den förändrade suveräniteten. Istället för att den suveräna makten konfronteras och ställs inför sin utsida kommer gränserna förflyttas så den slutligen gör anspråk på hela världen som sitt territorium och rättmätiga område (Hardt – Negri, 2003, s.164). Om man inte längre kan förstå världsordningen som en samling suveräna stater med tydliga territorier som bedriver krig mot varandra – hur kan vi då förstå att krig och konflikter fortfarande uppstår? Var befinner sig den nya ”utsidan”? Man kan förstå det som en förändring i vilken typ av konflikter som uppstår:

Historien om de imperialistiska, mellanimperialistiska, och anti-imperialistiska krigen är överspelad /../ I själva verket har vi inträtt i de mindre konflikternas och inbördeskrigens tid. Varje imperiellt krig är ett inbördeskrig, en polisutryckning, vare

sig det gäller Los Angeles, Granada, Mogadishu eller Sarajevo. Arbetsdelningen mellan den externa och interna vapenmakten (mellan armén och polisen, CIA och FBI) blir i själva verket allt vagare och osäkrare (Hardt – Negri, 2003, s.164f).

Kosovokriget kan också förstås, precis som de exempel som radas upp i citatet ovan, som ett imperiellt krig. Redan i de förhandlingar som gjordes flera månader innan att kriget bröt ut, hittar vi fenomen som man med fördel kan titta på utifrån denna teori. Särskilt intressant är det att begrunda hur man kan tolka de internationella aktörernas agerande som just en sådan ”polisutryckning” som Hardt och Negri beskriver. I förhandlingarna lades nämligen ett förslag till hur man skulle lösa konflikten fram – ett förslag som utarbetats av internationella diplomater på tyskt initiativ. Tanken var att de båda parterna, Kosovo och Serbien, på detta vis skulle nå en överenskommelse om Kosovos framtid. I denna överenskommelse föreslogs det dels att Kosovo skulle vara en självbestämmande del av Serbien, dels att säkerheten skulle garanteras av en NATO-styrka, och dels att KLA var tvungna att avväpna (Judah, 2008, s 85). Själva dokumentet presenterades också till den serbiska delegationen som ett ultimatum, utan utrymme för förhandlingar. Dessutom stod det i förslaget, som nämnts ovan, att jugoslavisk lag inte skulle gälla i Kosovo och att NATOs styrkor skulle ha immunitet om de begick några brott (Sörensen, 2008, s. 36). Ett sådant förslag kan ur Hardt och Negris perspektiv tolkas som en direkt polisiär handling, speciellt förslaget att en NATO-styrka ska garantera säkerheten inom ett annat lands suveräna territorium.

Utöver detta fanns det flera saker i förslaget som explicit beskrev hur det internationella samfundet skulle bestämma över Kosovos framtid. Ett huvudstycke i förslaget löd till exempel så här: ”Three years after the entry into force of the agreement an international meeting shall be convened to determine a mechanism for a final settlement for Kosovo.” (Judah, 2008, s.85). Man gjorde alltså innan interventionen upp en plan för Kosovos framtid, ett tillvägagångssätt som också kan förstås som en polisiär aktion. Internationella aktörer ser Kosovo, en provins inom en annan stats territorium, som sitt rättmätiga område att bestämma över. Detta kan man tolka som just den suveräna maktens utbredning som Hardt & Negri beskriver; imperiet ser hela världen som dess territorium. Redan innan kriget har inletts så diskuterar man framtiden för en provins som tillhör en suverän stat. Det är precis på detta sätt, kan man hävda, som de menar att linjerna mellan armé och polis suddas ut.

Hur denna linje suddas ut, samt hur den suveräna makten inte längre har någon utsida, är också relevant när man tittar på situationen i Kosovo efter det att fredsavtalet slutits 1999. Man kan förstå och tolka de maktbefogenheter som UNMIK och SRSGn gavs av FN:s säkerhetsråd ur Hardt & Negris teori om hur suveräniteten har förändrats. Istället för att arbeta fram en maktdelning igenom vilken det internationella styret och det lokala hamnar på jämförbara nivåer, gavs makten odelat till UNMIK. Detta handlade kan förstås inom ramen för att imperiet försöker tygla den allomfattande kris som Hardt & Negri diskuterar: ”Slutet för modernitetens kris har givit upphov till en uppsjö mindre och svårbestämda kriser /.../ en allomfattande kris”. (Hardt - Negri, 2003, s. 165). De

utvecklar denna tankegång genom att förklara att det var de stora konflikterna, de stora kriserna, som utgjorde grunden för den moderna suveräniteten. När dessa sedan bytts ut mot mindre konflikter överallt skapas också mindre kriser som måste behandlas, vilket görs inom denna förändrade suveränitetsform(Hardt – Negri, 2003, s. 165). Maktbefogenheterna som UNMIK tilldelades kan alltså förstås som medel just för att behandla denna allomfattande kris. Det räckte inte med att gå in och stoppa den krissituation man ansåg Kosovokonflikten vara - när denna stävjats så uppstår en ny kris som måste behandlas. Man kan således tolka FNs handlande i denna situation som en del i hur imperiets suveränitet definieras av den allomfattande krisen.

3.2.1 Imperiets trefaldiga imperativ

En viktig del i förståelsen för hur imperiets suveränitet är uppbyggd och fungerar är att förstå dess beslutsordning. Med beslutsordning menas imperiets strategi för att skapa och upprätthålla den samhällsordning genom vilken suveräniteten tar form.

Denna strategi är uppdelad i tre moment; ett första införlivande, ett andra särskiljande och ett tredje styrande(Hardt – Negri, 2003, s. 171). Imperiet har en ädel, liberal och humanitär sida som visar sig genom det första, införlivande, momentet i beslutsordningen. Ingen diskrimineras inom imperiets gränser; alla är välkomna oavsett ras, kön, sexualitet, religion etc. Genom denna fullständigt neutrala acceptans för alla människor skapas ett universellt införlivande där skillnader läggs åt sidan. Det är på grund av att dessa skillnader ignoreras som konflikter kan hanteras inom imperiet:

I och med att imperiet är blint för dessa skillnader /.../ kan en överlappande konsensus breda ut sig över hela imperierummet. /.../ Det därigenom uppkomna neutrala, offentliga maktrummet möjliggör upprättandet och legitimeringen av en universell föreställning om rättigheter, vilken utgör imperiets kärna. /.../ I detta första moment är imperiet en maskin för tillverkandet av universell integration (Hardt – Negri, 2003, s.172).

Man kan tolka detta som att imperiet, i sin strävan att vara just införlivande, måste slå ner de konflikter som skapar skillnader. På så sätt skapas den konsensus som nämns i citatet. I förlängningen är det genom att skapa konsensus som imperiet genererar den makt som krävs för att upprätta och legitimera suveräniteten.

Det andra momentet i beslutsordningen är det särskiljande. Den imperiella kontrollens särskiljande moment går ut på att bekräfta kulturella skillnader då man anser att dessa kan accepteras inom imperiets sfär. Till exempel prisades etniska identiteter av FN och andra världsomspännande organ efter kalla kriget eftersom de ses som viktiga byggstenar i övergången från socialism till kapitalism. Dessa skillnader förmodas inte leda till konflikter utan ska snarare fungera som fredsbyggande. Själva essensen i detta moment hör ihop med det

första, nämligen att imperiet gör vad det måste göra för att verka införlivande: ”Imperiets skapar i allmänhet inte skillnader. Det tar vad som finns till hands och arbetar med det” (Hardt – Negri, 2003, s. 172). Det är denna sista mening som är relevant i termer av internationella konflikter. Man kan tolka den som att imperiet dels vill särskilja de kulturella skillnaderna mellan två parter i en konflikt, och dels vill införliva dem alla inom den globala makten – den imperiella suveräniteten. När dessa parter sedan är en del av imperiet kan skillnaderna dem emellan läggas åt sidan även om de finns kvar i realiteten.

Det tredje, styrande, momentet inom imperiets beslutsordning behandlar också det skillnader. För att imperiets kontrollmekanism ska fungera så måste det ske en styrning och hierarkisering av skillnaderna inom den övergripande ekonomin:

Imperiets ’lösning’ består inte i att förneka eller försvaga dessa skillnader, snarare att bekräfta dem och arrangera dem i enlighet med en effektiv beslutsapparat /.../ Det är ovanligare att imperiet skapar skiljelinjer än att det erkänner befintliga eller potentiella skillnader, lovordar dem och hanterar dem inom den övergripande kommandoekonomin. (Hardt – Negri, 2003, s. 173f).

Imperiets trefaldiga imperativ är grundläggande för Hardt & Negris teori om imperiets suveränitet. Beslutsordningen som beskrivs ovan kan således hjälpa oss att förstå de internationella aktörernas ageranden i Kosovokonflikten. Att USA, NATO, FN med flera valde att intressera sig för Kosovokonflikten från första början, kan man till exempel förstå utifrån teorin om imperiets införlivande och särskiljande moment. Det är viktigt för imperiet att införliva alla inom den universella ordningen oavsett en rad skiljande faktorer, där ibland etnicitet. När en etnisk konflikt, vilket vissa anser att Kosovokonflikten var (Nilsson, 2004, s. 7), uppenbarar sig måste den följaktligen behandlas inom beslutsordningen. Detta är som beskrivs ovan nyckeln till hur imperiet upprättar de rättigheter som utgör kärnan i dess suveränitet. Märk väl att imperiet kan identifiera och särskilja till exempel de etniska och kulturella skillnaderna mellan kosovoalbaner och serber, men att en konflikt på grund av dessa skillnader strider mot imperiets grundvalar. Man vill åt en överlappande konsensus – vilken man uppnår endast genom universell integration. I förlängningen kan man hävda att en viktig del i att uppnå den universella integrationen är genom interventioner som den i Kosovo.

Om man nu väljer att kalla det första, införlivande, momentet för den ädla och liberala sidan av imperiet, kan vi genom detta också förstå de humanitära aspekterna av interventionen i Kosovo. För att verka införlivande och blint för skillnader, kan man hävda att det är viktigt för imperiet att motverka humanitära katastrofer, vilket ”etniska utrensningar” kan anses vara. Det handlar, igen, om att skapa den konsensus som är central för imperiets maktutövande och suveränitet. Ur detta perspektiv kan vi förstå hur till exempel Racakmassakern var av så stor betydelse. Massakern, som ägde rum i januari 1999 och under vilken 45 kosovoalbaner miste livet, ledde nämligen direkt till att USA hotade Serbien med en militär intervention (Sörensen, 2008, s. 35). Än mer relevant blir denna teori om man har i åtanke hur viktigt det var för NATO att sprida propagandan att konflikten faktiskt var en etnisk rensning planerad av Serberna (se referens under

rubrik: händelseförloppet). I sin strävan att upprätthålla den överlappande konsensus som imperiets suveränitet byggs på, kan man argumentera att imperiet måste sprida bilden av sina handlingar som ädla och humanitära.

Vidare kan vi förstå efterspelet till kosovokriget, då FN via UNMIK upprättade sin kontroll över provinsen, genom det tredje momentet i imperiets beslutsordning. Momentet benämns just som det styrande, och det är genom detta moment som imperiet faktiskt utövar sin makt. Som nämns ovan är det ovanligt att imperiet skapar skillnader, så som de mellan kosovoalbaner och serber. Däremot erkänns skillnaderna så att de i förlängningen kan hanteras. De maktbefogenheter FN gav UNMIK och som vi diskuterat tidigare, kan man alltså förstå utifrån imperiets vilja att behandla konflikten genom den effektiva beslutsapparat Hardt & Negri beskriver som "kommandoökonomi". Det finns de som hävdar att UNMIK, istället för att vara en sådan fredsbevarande styrka som den syftar till att vara, i praktiken påminner mer om en envåldshärskare (Nilsson, 2004, s.29). Det internationella styret i Kosovo kan således tolkas som en kanalisering av detta tredje, styrande moment inom imperiets trefaldiga imperativ. Förståelsen för på vilket sätt dessa tre moment utgör centrala beståndsdelar i Hardt och Negris suveränitetsbegrepp är också nyttig för att förstå de andra begreppen som behandlas i uppsatsen. Till exempel är en viktig aspekt av det införlivande momentet hur det fungerar som våldslegitimerande för imperiet.

3.3 Legitimt våld i Kosovo

Konflikten i Kosovo aktualiserar frågan om legitimt våld i en global kontext, där kriget inte längre bör förstås som våldsamma sammandrabbningar mellan motsatta nationella intressen. I denna nya kontext uppkommer frågan om rätten till våld, som inte längre är förbehållen den suveräna nationalstaten, Det militära våldets legitimeringsmekanismer, och hur de kan förstås i anslutning till Kosovokonflikten ska närmare undersökas nedan.

Som Hardt och Negri betonar har staten inte längre a priori monopol på utövandet av legitimt våld. För den moderna nationalstaten var en av grundpelarna just monopolet på utövandet av våld, både inom dess egna suveräna territorium och mot andra nationer. Denna rätt vilade på vad Max Weber benämnde en legal auktoritet. Våldet som utövas av t ex polismannen eller fångvaktaren inom nationen blir här legitimt i kraft av de positioner de intar, som utövare av suveränens våldsmonopol. Utifrån detta fundament har också en stor del av tidigare statsteori utvecklats. Under den senare hälften av 1900-talet började dock denna legitimitet successivt ifrågasättas och undergrävas. Detta skedde i takt med att internationella fördrag och samarbeten utvecklades och intensifierades, exempelvis i Förenta Nationerna (Hardt - Negri 2007 s.47-48). Mot slutet av

1900-talet kunde nationalstaterna inte längre automatiskt legitimeras användandet av våld. Vad utgör då i en imperiell kontext en legitim grund att utöva våld på?

Hardt och Negri menar att det nya ramverk, emot vilka våldet legitimeras idag, till stor del baseras på en diskurs om mänskliga rättigheter, universella och moraliska principer. På samma sätt är det nyväckta intresset för rättfärdiga krig, bellum justus, en indikation på det nya imperiella globala tillståndet. Detta koncept, menar Hardt och Negri, vars genealogi går tillbaka på den bibliska traditionen, har åter blivit ett centralt tema i politiska frågor kring krig och konflikt. Traditionellt har begreppet vilat på idén om att en stat, i händelse av angrepp, har rätt att starta ett krig för att försvara sin territoriella suveränitet. Denna idé motarbetades emellertid kraftfullt av de moderna tankeströmningarna, men har alltså under det postmoderna imperiet återvänt som koncept i den politiska diskursen (Hardt - Negri 2003 s. 26)

Detta innebär också att frågan om vad som är legitimt våld till viss del blir godtycklig: terrorism kan exempelvis användas som negativ och undergrävande beteckning på våld man ogillar. Det nya ramverket vilar alltså på en bräckligare grund än tidigare. I enlighet med detta innebär inte efterföljandet av det internationella juridiska ramverket att våldet legitimeras. Våldshandlingar som begås i strid med internationell rätt blir alltså inte automatiskt illegitima. NATO:s bombningar av Serbien hade t ex ingen rättslig grund, men kan ändå av vissa ses som rättfärdiga. (Hardt - Negri 2007 s. s 48-51). Hardt och Negri skriver:

Rättsliga regleringar har traditionellt sett erbjudit en mycket mer stabil utgångspunkt för att legitimeras våldsanvändning än moraliska motsvarigheter, och många av dagens forskare menar att den nationella och internationella rätten är den enda giltiga grunden för utövandet av legitimt våld. Vi bör dock hålla i minnet att den internationella straffrätten består av en ytterst mager samling fördrag och konventioner vars verkställighetsmekanismer är minimala (Hardt - Negri, 2007, s. 50)

Allt detta leder mot frågan om vad som i grunden rättfärdigar våldsanvändning på den globala arenan: varken juridiska eller moraliska/humanitära strukturer räcker i enlighet med detta för att förstå legitimeringsmekanismerna. Hardt och Negri menar istället att man idag kan förstå våldets legitimering ur en helt annan aspekt - nämligen vilka effekter och resultat våldshandlingen hade. Upprättandet av den globala, imperiella ordningen är vad som legitimerar bruket av våld. De skriver:

Varje militär och/eller polisiär makt kommer att tillerkännas legitimitet så länge (och bara så länge) den effektivt lyckas hantera globala störningsmoment - inte nödvändigtvis genom att skapa fred, utan genom att upprätthålla ordningen. Enligt denna logik spelar det ingen roll huruvida det våld som en makt som den amerikanska militären utövar är lagligt eller moraliskt: så länge våldet bidrar till att reproducera den imperiella ordningen kommer det att anses legitimt (Hardt - Negri 2007 s. 52)

När NATO inledde sitt flera veckor långa flyganfallskrig mot Serbien 1999 bevittnade världen hur en militär allians av länder, utan något som helst folkrättsligt stöd attackerade en suverän stat som agerade inom sitt eget territorium. Som främsta skäl till interventionen angav man, i enlighet med ovanstående diskussion kring moralisk legitimitet, behovet av att skydda den kosovoalbanska befolkningen från den serbiska regimens terror som riskerade att sluta i total etnisk utrensning av albanerna i Kosovo (Euka s. 16). Att skydda en grupp människor från den egna brutala regimen var alltså enligt NATO och dess förespråkare en legitim basis på vilken man var tvungen att intervensera i Serbien.

I ljuset av detta kan man förstå NATO:s bombningar som legitimerade, inte utifrån den moraliska grund de sade sig agera på, utan i det avseendet att de effektivt lyckades angripa och slå ner en aktör som ansågs utgöra en ordningsstörning för de imperiella strukturerna. Här ska den militära aktionen i hög grad förstås som en polisiär verksamhet, vars syfte är att bevara och neutralisera hot mot den globala, imperiella ordningen. NATO:s krav för att upphöra med de förödande bombningarna av t ex serbiska el- och vattenverk var att Milosevic skulle dra tillbaka alla sina militära styrkor från Kosovo och acceptera provinsens självständighet från Serbien, under kontroll NATO:s fredsbevarande styrkor. Dessa krav tvingades så småningom Milosevic acceptera (Euka 2013 s 17). Man kan alltså förstå attackerna på Serbien, och dess legitimitet, som en del i den maktlogik som råder under imperiet, där utpekade fiender och störningsmoment mot den globala ordningen, i det här fallet Milosevic, måste bekämpas.

Detta implicerar inte att de humanitära skälen till intervention skulle var obefintliga. Tvärtom är de säkerligen en viktig drivkraft. Att det endast skulle röra sig om detta motsägs dock av det faktum att NATO inte har agerat i en rad mycket mer omfattande konflikter, exempelvis i Algeriet på 90-talet. Denna konflikt krävde mer än 70 000 liv och ägde rum i nära geografisk anslutning till en rad NATO-länder, på andra sidan medelhavet. På samma sätt kan man framhålla problematiken i att ett av NATO-länderna, Turkiet, behandlat kurderna på ett sätt som definitivt kan sättas i paritet till serbernas behandling av kosovoalbanerna (Euka 2013 s. 22).

Utifrån detta kan man förstå NATOs, ur juridisk synpunkt, illegala bombningar som legitimerade eftersom de sker i enlighet med de maktstrukturer som råder i imperiet. Hur ska man då förstå kraftlösheten hos det internationella juridiska ramverket, som uppenbarligen inte fungerar som grund för legitimt våld? Ett sätt är att se hur de institutioner som bär upp hela det juridiska systemet i sig inte är skilda och oberoende av de globala maktstrukturer och hierarkier som råder globalt. Det innebär att rätten, och rätten att ignorera lagen, inte gäller för alla, utan bara för de som har makten till det.

Skillnaden mellan NATOs och FNs interventioner, där den förstnämnda kan framhållas som illegitim medan den andra skedde i enlighet med internationell rätt, faller alltså enligt vår förståelse samman utifrån detta perspektiv. Legitimiteten finner inte längre sin grund i legaliteten, som den enligt Max Weber gjorde under den moderna statsuveräniteten, utan utifrån dess effektivitet i fråga om de globala hierarkiernas reproduktion och bevarande. Tätt sammankopplad

med frågan om legitimt våld i en global kontext är frågan om undantagstillståndet, som närmare ska analyseras i nästa del.

3.4 NATO:s attack utifrån idén om undantagstillståndet

Undantagstillståndet är ett koncept hämtat från den tyska rättstraditionen och bygger på idén om att konstitutionen, vid extraordinära och krisartade situationer måste upphävas, så att den verkställande makten på ett effektivt sätt kan skydda republiken från angrepp och säkerhetshot. Denna konstitutionella idé om undantaget är motsägelsefull, eftersom bevarandet av republiken och konstitutionen måste ske genom ett upphävande av densamma. Viktigt är dock att undantagstillståndet är temporärt och så snart krissituationen har hanterats ska konstitutionen återigen träda i kraft (Hardt - Negri, 2007, s. 27)

Traditionellt har kriget förståtts som en tillfällig väpnad konflikt mellan ett antal suveräna politiska enheter som under den moderna epoken har inneburit nationalstaten. I den moderna europeiska suveränitetskonstruktionen, som delvis var en reaktion på det 30-åriga kriget, var kriget förpassat till detta tillfälliga undantag, då suveränen tog beslut om att bruka våld mot en annan suverän. I dagens imperiella tillstånd ska istället krigen förstås som konstanta inbördeskrig, i och med att de gränser som tidigare skiljde inbördeskrig från mellanstatliga krig har upplösts. Hardt och Negri skriver i *Multitude*:

..tycks vi emellertid ha kastats tillbaka i tiden till ett mardrömsliknande tillstånd av evigt och oupphörligt krig där alla internationella rättsprinciper är suspenderade och där det saknas tydliga gränser mellan fredsbevarande insatser och krigshandlingar. I takt med att det har förlorat sin karaktär av rumsligt och tidsligt begränsad företeelse, isolerat till konflikter mellan suveräna stater, förefaller kriget ha läckt ut och översvämmat hela det sociala fältet. Undantagstillståndet har blivit permanent och generellt: undantaget har blivit regel och genomsyrar nu både de utrikes förbindelserna och hemlandet (Hardt - Negri 2007 s.24-26)

Utifrån detta kan man förstå NATO:s agerande i ett tillstånd där undantaget har blivit permanent. Det folkrättsliga ramverket är således inte tillräckligt för att förstå och förklara hur parter agerar på den globala arenan, och har uppenbarligen inte reell juridisk kraft. Statsteoretikern Carl Schmitt, vars statsteorier Hardt och Negri ofta använder sig av, menar att suveränen är den som har makten över undantaget:

Som Carl Schmitt emellertid har lärt oss borde en kris på området för tillämpandet av lagen rikta vår uppmärksamhet mot det ”undantag” som är verksamt i dess produktionsögonblick (Hardt - Negri 2003 s. s 29)

För att förstå den globala suveräniteten kan man således se på vem som har makten att agera undantagen den globala rättsliga konstitutionen. Ur detta perspektiv kan man förstå NATO som en aktör inom den imperiella suveränitetskroppen, en suverän som agerat i strid och undantag med konstitutionen, i syfte att bevara och producera den imperiella ordningen.

USA:s roll och uppgifter på den globala arenan har länge varit föremål för debatt. Som nämndes tidigare hade USA en ledande roll i NATOs bombningar och efterföljande insatser i regionen. Det innebär enligt vår förståelse inte att USA skulle vara det centrum varifrån den globala maktutövningen emanerar. Imperiets suveräna maktutövning sker genom ett nätverk av globalt utspridda, men på olika sätt sammanvävda, organ som alla samlas under den imperiella maktlogiken. Däremot finns, som också nämnt i förklaringen av imperiets konstitution, hierarkier i suveränitetskroppen där USA innehar en hegemonisk position.

Ett begrepp som sammankopplas med USA och är tätt besläktat med ”undantaget” är ”exceptionalism”. USAs exceptionalism kan illustreras i bland annat före detta utrikesminister Madeleine Albright's uttalande: ”Om vi måste ta till våld är det därför att vi är Amerika. Vi är den oundgängliga nationen.” (Hardt - Negri, 2007, s. 28). Den amerikanska exceptionalismen innebär att man ser sig som undantagen lagen, vilket bland annat tar sig uttryck i att man vägrar inordna sig mängder av internationella avtal. Det kan handla om allt från miljöskydd till mänskliga rättigheter och internationella krigsbrott. (Hardt - Negri 2007 s.28) Utifrån exceptionalismen kan man förstå USAs ledande roll i de bombningar som låg i strid med internationell rätt. Således kan USA i egenskap av sin exceptionalism förstås som en central och hegemonisk nod i imperiets nätverksmakt.

En fråga som uppkommer i ljuset av ovanstående diskussion är då om det finns någon distinktion mellan rätt och makt på den globala nivån. Om det internationella juridiska ramverket, den folkrätt som ska reglera aktörers agerande i exempelvis krigssituationer, kan åsidosättas av de som har makten till det närhelst behovet uppstår, faller distinktionen mellan rätt och makt ihop. Istället blir rätten att föra krig liktydigt med makten att föra krig. Detta kan även sättas i samband med tidigare resonemang kring legitimt våld, där rättfärdigandet av våld delvis är beroende av våldets effektivitet och uppnådda målsättningar. Identifikationen av maktstrukturer på global nivå blir utifrån detta essentiell för förståelsen av det globala krigstillståndet. De interventioner och ingripanden som sker i egenskap av hegemonens exceptionality pekar mot en ny form av global och imperiell maktutövning som definieras av just rätten och makten över undantaget, och förmågan att sprida och genomföra polisiära ingripanden. Här kan man understryka vikten av att förstå de imperiella krigen i termer av just polisiära handlingar.

Detta kan sättas i samband med tidigare resonemang kring den förändrade suveräniteten under imperiet. Moderniteten och dess konstruktion av

nationalstaten satte alltså som tidigare nämnt upp tydliga gränser mellan inrikes- och utrikesområden. Denna tydliga dikotomisering av ”insidan” och ”utsidan” som vi diskuterade i avsnittet om imperiets suveränitet, byggde också på att det fanns inre och yttre fiender - inre fiender till den egna staten och yttre hot i form av andra nationalstater. De inre fienderna är en polisiär fråga, där polisens uppgift är att återställa ordningen och neutralisera olika former av hot mot samhället. När denna distinktion nu fallit samman i det postmoderna, imperiella tillståndet, när det inte längre finns någon utsida i samma mening, blir alla hot och fiender en ren polisiär fråga att hantera för den globala makten, eftersom de alla återfinns inom samma suveräna område.

I förra delen diskuterades frågan om legitimt våld i en global kontext och i ovanstående del övergick diskussionen till frågan om makten över undantaget inom imperiet och hur det kan förstås i anslutning till Kosovokonflikten. Båda koncepten har tydliga kopplingar till den rent militära och polisiära aspekten av den imperiella maktutövningen. Nedan kommer frågan om mer administrativa aspekter av maktutövningen att fokuseras. Här handlar det till stor del om produktionen och formandet av människor och miljöer i syfte att skapa önskvärda subjektiviteter inom ramen för den globala ordningen. Ett viktigt begrepp i sammanhanget är biomakt.

3.5 Biomakt i Kosovo

Sommaren 1999, efter att Serbien tvingats acceptera de krav som sattes upp av NATO och dragit tillbaka sina trupper från Kosovo, togs de första stegen mot att göra regionen till ett internationellt protektorat då FN:s säkerhetsråd godkände resolution 1244. Resolutionen innebar att en rad olika, främst FN-ledda, institutioner etablerades i regionen, och bildade ett maktutövande nätverk vars syfte var att konstruera förutsättningar för en hållbar fred (Gheciu 2005 s 127). Alexandra Gheciu beskriver hur självbestämmandet för Kosovarer under denna administration var kraftigt begränsat. I stället var de flesta centrala maktområden, såsom den juridiska och verkställande i praktiken förbehållna UNMIK och KFOR. Samtidigt inleddes en slags skolningsprocess där de olika institutionernas uppgift var att placera invånarna i vad Gheciu beskriver som en liberaldemokratisk skolningsprocess. Ett av organen, OSCE, hade som uppgift att träna polis och annan myndighetspersonal i mänskliga rättigheter och demokrati. Bland annat skulle man i utbildningen fokusera på vikten av de individuella rättigheternas betydelse framför de kollektiva (Gheciu 2005 s.132). Den internationella administrationens uppgift var alltså att aktivt socialisera kosovarerna i en process som byggde på accepterandet och omfamnandet av till

stor del västbaserade normer som skulle utgöra fundamentet för samhällsutvecklingen. Gheciu skriver:

I suggest that the practices of governance carried out by the UN-led administration involve an international effort to promote precisely that model of liberal subjectivity. Thus, the international administration has sought to establish new institutions around Western-defined norms of liberal democracy, and, at the same time, to socialise Kosovars into taking such norms for granted, and (re)producing them – at the expense of alternative (e.g. socialist and/or nationalist) norms – in their province. (Gheciu 2005 s.124)

Detta kan sättas i samband med begreppet ”governance” eller ”global governance”, som enligt Hardt och Negris förståelse försöker fånga in funktionssättet för den nya, globala formen av styrning och kontroll. Även om begreppet används av en rad olika teoretiska infallsvinklar och därmed har delvis varierande betydelse är en viktig aspekt av begreppet just produktionen och spridandet av normer. (Hardt - Negri 2009 s. 226-227)

Kosovokonflikten illustrerar tydligt hur kriget i det imperiella tillståndet inte begränsas till den militära dominansen. Istället är det militära tätt sammanvävt med det sociala, kulturella och politiska. Hardt och Negri beskriver i *Multitude*:

..snarare innebär det att den militära makten har tvingats ta itu med inte bara politiska frågor utan också med produktionen av det sociala livet i dess helhet. Den suveräna makten kan inte nöja sig med att härska över döden utan också med produktionen av det sociala livet i dess helhet (Hardt - Negri 2007 s.388)

Man kan alltså se hur det nätverk av fredsbevarande aktörer som är och var inblandade i Kosovo inte bara hade som syfte att avvärja den aggressiva serbiska regimen, utan även reglera och producera invånare, forma subjektiviteter som minimerar risken för framtida krig och ordningsstörningar. Men hur ska man förstå denna sammankoppling av våldsutövning och social produktion? Ett sätt att angripa frågan är genom begreppet biomakt. Denna form av maktutövning beskrivs av Hardt och Negri som:

..en form av makt som reglerar det sociala livet inifrån, genom att följa det, tolka det, absorbera det och omartikulera det. Makten kan åstadkomma ett verkligt herravälde över hela befolkningens liv bara när den blir en fullständig vital funktion som varje individ omfamnar och återaktiverar på sina egna villkor (Hardt - Negri 2003 s 35)

Genealogin till Hardt och Negris begrepp om biomakt kan spåras till Foucaults maktstudier, som är centrala i förståelsen av Imperiets funktionssätt. Foucault beskriver det moderna, disciplinära samhället som ett reglerande nätverk som strukturerar och reglerar det sociala livet. Detta sker bland annat genom inne- och uteslutningsmekanismer och tydligt sanktionerade uppdelningar mellan normalt och avvikande inom ramen för förnufts logik. Emellertid identifierar Hardt och Negri övergången från det disciplinära samhället till kontrollsamhället. Den

kvalitativa skillnaden mellan de båda formerna för socialt herravälde är att i kontrollsamhället interioriseras makten i mycket högra grad i subjekten själva. Det innebär att maktutövningen snarare än att komma utifrån och reglera ett subjekt, utövas i och genom subjekten själva. Kontrollsamhället är på ett sätt en intensifiering av det disciplinära samhället, men sträcker sig även utanför disciplinsamhällets institutioner.(Hardt - Negri 2003 s 35-37).

Utifrån detta kan man förstå de internationella institutionernas verksamhet i det post-konfliktuella Kosovo som en fortsättning på kriget i termer av biomakt. Det handlar alltså om att i militära termer avvärja och slå ner hot mot säkerheten, men också att aktivt forma, reglera och producera subjektiviteter och miljöer som inte kan utgöra ett hot mot de rådande globala maktstrukturerna. I sammanhanget kan man även hänvisa till den tidigare nämnda indikationen på den imperiella ordningen genom den amerikanska säkerhetsmässiga policyförskjutningen från ”försvar” till ”säkerhet”. Det viktiga här är att säkerhetsbegreppet här, till skillnad från försvar, inbegriper en konstruktiv hållning. Det handlar alltså om något mer än bara bevarandet och återställandet av ordningen, utan ett ”aktivt och kontinuerligt formande av omgivningen genom militära och/eller polisiära aktioner”(Hardt - Negri 2007 s.41). Således kan man förstå situationen i Kosovo som ett exempel på hur den imperiella maktlogiken fungerar genom en rad olika organ med olika tillämpningsområden.

4 Sammanfattande slutsatser

Sammanfattningsvis kan man konstatera att interventionerna av NATO och senare FN i Kosovo kan förstås som ett bra exempel på krigshandlingar som äger rum i det postmoderna globala tillståndet, det tillstånd Hardt och Negri benämner Imperiet. Kriget består inte i en sammandrabbning av tydliga nationella intressen: istället består de olika aktörerna av en väv av olika grupper och organisationer. Inom ramen för konflikten finner man även mer än bara militära operationer - som konstaterat kan man se tydliga strävanden efter att administrera och kontrollera geografiska områden och dess invånare. Dessa aspekter är som nämnt centrala delar i de nya formerna av krig som sker i det imperiella tillståndet.

Vi har i ovanstående uppsats analyserat Kosovokonflikten utifrån ett antal fundamentala koncept i Hardt och Negris teorier, speciellt i fråga om krigets orsaker och funktioner inom Imperiet. Dessa begrepp är *suveränitet*, *legitimt våld*, *undantagstillstånd* och *biomakt*. Begreppen är tydligt kopplade till varandra: Problemet med legitimt våld är tätt sammanflätad med frågan om suveräniteten i ett globalt samhälle, som i sin tur aktualiserar frågan om undantagstillståndet, i enlighet med tidigare nämnda idé om att suveränen är den som har makten över undantagstillståndet. Kopplad till den förändrade suveräniteten är frågan om hur makten utövas: *biomakt* begreppsliggör hur detta går till i ett postmodernt tillstånd där de tidigare formerna av maktutövning delvis har ersatts av nya.

Med hjälp av dessa begrepp har vi, vilket syftet med uppsatsen var, nått en djupare förståelse för konflikten i Kosovo, och framförallt kunnat applicera den i ett bredare sammanhang. Kosovokonflikten utgör ett paradigmiskt exempel på ett krig som äger rum i en imperiell kontext, men är som nämnt bara ett exempel. Insikterna vi fått kring fallet Kosovo kan således bidra till att fördjupa förståelsen av andra krig och konflikter runt om i världen, där till exempel NATO, FN eller andra internationella organisationer är inblandade. Som vi kommit fram till i uppsatsen finns det belegg för att den humanitära och etiska aspekten knappast räcker om man vill försöka förstå krigets aktörer på globala arenan. Inte heller räcker det att avfärda agerandet som ett uttryck för nationella, imperialistiska strävanden att berika sig själva. Som vi sett i fallet med Kosovo finns en rad olika organ med olika mer eller mindre uttalade mål, men som alla tycks samlas under samma logik - bevara och garantera en liberal, kapitalistisk fred igenom vilken den globala maktordningen inte kan hotas.

5 Referenser

- Enuka, Chuka 2013. "NATO:s Armlad Intervention in Kosovo: An Analysis of the Just War Principles of Jus Ad Bellum and Jus In Bello" i The IUP Journal of International Relations, Vol. VII, No. 1, 2013. s. 7-35.
- Gheciu, Alexandra, 2005. "International Norms, Power and the Politics of International Administration: The Kosovo Case" i *Geopolitics*, 10: s.121–146.
- Hardt, Michael – Negri, Antonio, 2003. *Imperiet*. Göteborg/Stockholm: Glänta production vertigo förlag.
- Hardt, Michael – Negri, Antonio, 2007. *Multituden*. Hägersten: TankeKraft förlag.
- Hardt, Michael & Negri, Antonio, 2009. *Commonwealth*. Cambridge, Mass.: Belknap Press of Harvard University Press
- Judah, Tim, 2008. *Kosovo: what everyone needs to know*. Oxford: Oxford University Press
- NE = www.ne.se (Nationalencyklopedins webbplats) [elektronisk resurs]
Hämtdatum: 2014-05-21 Sökord: "Kosovokonflikten", "NATO", "UCK"
- Negri, Antonio, 2005. "Porslinsfabriken". Hägersten: Tankekraft.
- Nilsson, Jonas, 2004. *Kosovo under FN-styre*. Stockholm: Utrikespolitiska institutet.
- Stilhoff Sörensen, Jens, 2008. *Kosovo - vägen till oavhängighet*. Stockholm: Utrikespolitiska institutet.